

УДК 338.432:004.9

Формування інформаційної бази для моделювання сталого розвитку підприємств АПК

Дутченко О.М. к.е.н. УАБС НБУ, Подоляка О.І. к.е.н. УАБС НБУ, Рубан М.М. старший викладач СНАУ.

Постановка проблеми. Проблема забезпечення сталого розвитку гостро стала на рубежі 60-70 р. минулого століття, коли суспільство усвідомило ряд чинників, загрозливих життя сучасного і майбутніх поколінь, а саме:

- дефіцит мінерально-сировинних ресурсів і енергії;
- деградація природного середовища;
- продовольча криза;
- розширення масштабів бідності і зростання диференціації між бідними і багатими та ін.

Ці несприятливі процеси зумовили необхідність розробки політичних, економічних і правових рішень, які б підвищували стабільність розвитку людського суспільства.

Основний документ стосовно сталого розвитку сільської місцевості був прийнятий на сесії ФАО в Римі в 1996 році: «Головним завданням Програми стійкого розвитку сільського господарства і сільського розвитку є підвищення рівня виробництва продуктів харчування сталим способом і забезпечення продовольчої безпеки. Для вирішення цього завдання необхідно підтримувати освітні ініціативи, використання економічних інновацій і розвиток прийнятних нових технологій, забезпечуючи, таким чином, стабільний доступ до продуктів харчування, відповідних потреб людини в живильних елементах; доступ до них для бідних груп; розвиток товарного виробництва; скорочення безробіття і підвищення рівня доходів в цілях боротьби з бідністю; управління природними ресурсами і захист навколишнього середовища»[1]

Вирішення проблеми розробки організаційно-фінансового механізму забезпечення сталого розвитку підприємств АПК, та дослідження його ефективності в першу чергу вимагає формування відповідної інформаційної бази.

Формування цілей статті. Мета статті полягає у обґрунтуванні використання системи показників для дослідження проблематики забезпечення сталого розвитку підприємств АПК та створення відповідного організаційно-економічного механізму.

Виклад основного матеріалу. В умовах інтеграції в світову економіку сільськогосподарським підприємствам України, щоб запобігти негативних наслідків та в повній мірі реалізувати свій потенціал, належить найближчим часом вирішити широке коло завдань. Забезпечення сталого розвитку підприємств АПК вимагає розробки комплексу показників на основі яких

стає можливим дослідження та забезпечення траєкторії сталого розвитку сільськогосподарських підприємств.

Проблема забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств охоплює економічні, екологічні та соціальні аспекти має бути розглянута з кількох точок зору. Враховуючи вищевказане дослідник даної проблематики має оперувати значною кількістю первинних показників діяльності підприємства АПК. При цьому необхідно щоб вибрана система показників була:

- Достатньо повною, щоб адекватно оцінювати результати діяльності сільськогосподарських підприємств;
- Зрозумілою і доступною для аналізу і співставлення інформації;
- Витрати на збір і аналіз первинних даних мають бути адекватними цінності ортиманої інформації для вирішення задачі моніторингу та забезпечення руху підприємства у відповідності з траєкторією сталого розвитку.

Серед базових вимог до комплексу первинних показників слід відзначити наступні:

- зв'язок із стратегічними цілями підприємства;
- «прозорість» для керівників організації;
- зручність та зрозумілість для персоналу, що виконує збір та аналіз відповідних показників;
- вимірюваність у числовому виразі.

Серед критеріїв якості показників з системи інформаційного забезпечення рішення задачі створення організаційно-економічного механізму сталого розвитку підприємств АПК можна рекомендувати наступні:

- показник відображає ключовий аспект господарської діяльності підприємства АПК;
- показник грає важливу роль в прийнятті управлінських рішень;
- показник є «керованим», тобто працівники підприємства можуть в значній мірі впливати на величину показника;
- показник простий в розрахунку і зборі первинної інформації;
- показник має економічний (статистичний) сенс при консолідації (агрегації) на вищестоящих рівнях відповідальності.
- показник має причинно-наслідковий зв'язок з іншими показниками діяльності підприємства АПК;

На нашу думку інформаційна база для дослідження проблематики забезпечення сталого розвитку має містити в собі наступні групи показників:

1. Загальні характеристики підприємства АПК.
2. Фактори навколишнього середовища.
3. Стратегічні показники.
4. Фінансові показники.
5. Маркетинг та взаємодія з зовнішнім середовищем бізнесу.
6. Показники виробничої діяльності та взаємодії з навколишнім природним середовищем.
7. Використання новітніх агротехнологій, дослідження і розробки.

8. Людські ресурси.

9. Управлінські методології і системи автоматизації.

10. Загальна ефективність функціонування організації в нестабільному навколишньому та бізнес-середовищі.

Слід зазначити, що на базі показників саме останньої групи має бути визначена траєкторія та планові значення показників, що характеризують досягнення стану сталого розвитку.

Розглянемо більш детально вищевказані групи показників, зазначивши при цьому, що методики розрахунку значень окремих показників виходять за рамки даної публікації:

Загальні характеристики підприємства АПК.

Показники даної групи дозволяють збирати інформацію про природу, мету, роль і основні характеристики організації. Особливо важливі чинники і події які могли б змалювати історію організації і пояснити різні глибоко укорінені традиції і характер поведінки підприємства.

Показники даної групи характеризують мають формувати уявлення про такі характеристики підприємства АПК, що мають важливе значення для забезпечення його сталого розвитку:

- Основна діяльність;
- Масштаби діяльності;
- Положення в галузі, регіоні, районі, населеному пункті;
- Відношення власності;
- Характеристики впливу власників та керівництва підприємства;
- Соціальні і політичні впливи;
- Групи впливу;
- Місцеположення.

Фактори навколишнього середовища.

Показники даної групи дозволяють розглядати підприємство в контексті соціо-економічного та навколишнього природного середовища, з якими воно взаємодіє самими різними шляхами. Ці взаємодії вивчаються виходячи з потреб і можливостей організації, а не взагалі, не всеосяжним чином.

Деякі чинники навколишнього середовища — змінні, на які підприємство не може вплинути. Проте є напрями, які можуть включати пропозиції по зміні середовища, наприклад перегляду державної системи ліцензій на імпорт і митних тарифів.

Показники даної групи характеризують впливи та взаємодію підприємства з такими складовими оточення бізнесу:

- Економіка;
- Людські ресурси ;
- Соціо- культурна складова;
- Уряд;
- Політична система;
- Юридичн система;

- Фізичне оточення та інфраструктура;
- Навколишнє природне середовище.

Стратегічні показники.

Дослідження завдань, стратегії, політики і планів ділової діяльності організації — ключовий елемент оглядового дослідження проблеми забезпечення сталого розвитку підприємства; воно дає напрям для докладнішого аналізу різних функцій і областей діяльності і підставу для оцінки продуктивності. Система показників має характеризувати використовувану методологію (систему встановлення завдань, стратегії і політики, а також методів розробки планів), і певну мету, а також інші завдання, що формулюються керівництвом. Особлива увага приділяється суперечливим цілям, стратегіям і політиці, а також неосвоєним областям, в яких діє підприємство, не маючи певної мети і планів.

Приклади показників:

- ключові фактори успіху;
- ключові показники ефективності;
- окремі показники з стратегічних планів;
- інтегральний показник, що характеризує використовувану систему стратегічного планування та управління;
- пітома вага напрямів, що не враховуються стратегічними планами;

Фінансові показники.

Це ключовий напрям дослідження проблематики сталого розвитку, оскільки для комерційної організації фінансові результати відображають потенціал і можливості реалізації реформ у всіх інших функціях і напрямках діяльності. Показники даної групи дозволяють оцінити сильні та слабкі сторони підприємства, перевірити використання основних фондів і встановити тенденції. Дані фінансової оцінки та тенденції, що простежується всередині даної компанії протягом ряду років використовуються як орієнтир для подальших досліджень і заходів, спрямованих на забезпечення сталого розвитку підприємства.

Приклади показників:

- Вартість фондів.
- Прибуток та його використання.
- Рух готівки
- Ключові фінансові коефіцієнти.
- Інші показники, що характеризують фінансове здоров'я і стабільність підприємства.
- Інтегральний показник, що характеризує управління фінансовою діяльністю.

Маркетинг та взаємодія з зовнішнім середовищем бізнесу.

Функція маркетингу забезпечує істотний зв'язок з оточенням і сильно впливає на інші функції підприємства і тому показники даної групи відіграють значну роль в вирішенні задач інформаційного забезпечення

сталого розвитку підприємств АПК. Показники даної групи характеризують картину доступного для підприємства ринку, а також картину стратегії продукція — ринок, якою воно слідує, перевіряють ефективність ринкової стратегії і діяльності, а також дію цієї стратегії на продуктивність та інші функції.

Приклади показників:

- Показники, що характеризують ринки (локальні і експортні);
- База клієнтів (споживачів);
- Рівень цін у порівнянні з середніми по галузі;
- Показники, що характеризують ефективність системи збуту продукції підприємства;
- Показники задоволеності споживачів;
- Показники, що характеризують рекламну діяльність підприємства;
- Показники, що характеризують управління маркетингом.

Показники виробничої діяльності та взаємодії з навколишнім природним середовищем.

Показники даної групи характеризують загальну організацію виробництва і виробничих процесів, а також їх вплив на навколишнє природне середовище, а також основних потоків матеріалів і продукції; залежності між маркетингом і продукцією, закупівлями і виробництвом,; вивчення ключових факторів ефективності виробничої діяльності.

Приклади показників:

- стандартні техніко-економічні показники виробництва;
- показники, що характеризують відповідність використовуваних технологій кращим досягненням для відповідної галузі;
- інтегральний показник впливу рівня забруднення навколишнього природного середовища на виробництво;
- показники забруднення навколишнього природного середовища;
- інтегральний показник впливу використовуваних агро та виробничих технологій на навколишнє природне середовище;
- показники якості та ефективності виробничих бізнес-процесів підприємства.

Використання новітніх агротехнологій, дослідження і розробки.

Показники даної групи характеризують роль новітніх технологій у розвитку підприємства АПК. Організація капіталовкладень для застосування результатів досліджень і розробок, а також новітніх агротехнологій відіграє ключову роль в забезпеченні сталого розвитку підприємства.

Приклади показників:

- кількість інновацій та раціоналізаторських пропозицій;
- інноваційний потенціал;
- розмір коштів, що спрямовуються на інновації та закупівлю новітніх технологій;
- питома вага витрат на інновації;
- співпраця з дослідницькими організаціями та установами;

- система мотивації інноваційної діяльності;
- рівень новизни використовуваних технологій в порівнянні з конкурентами, з середнім по галузі.

Людські ресурси.

Характеризують вплив кадрової політики (тобто критеріїв, вживаних до відбору, найму, підвищенню кваліфікації персоналу, заохоченню і визначенню винагороди) на діяльність і перспективи розвитку організації. Необхідно тако розглянути планування кар'єри, розвиток і оцінку діяльності персоналу, роль навчання і розвитку співробітників. Важливе значення серед показників даної групи також мають показники оплати праці (політика в області зарплати, участь в прибутках) і мотивації (перспективні робочі можливості, гарантія зайнятості, соціальні послуги). Також необхідно визначити вплив цих факторів на продуктивність та ефективність підприємства.

Приклади показників:

- Рівень оплати праці у порівнянні з конкурентами та середнім по галузі;
- Рівень забезпеченості кваліфікованим персоналом;
- Витрати на навчання та розвиток співробітників;
- Використовуванні методи заохочення персоналу;
- Інтегральний показник рівня мотивації;
- Інтегральний показник якості умов праці;
- Плинність кадрів;

Управлінські методології і системи автоматизації.

Дозволяють визначити профіль і стилі управління ключових співробітників, залежність між виявленими проблемами і способами ухвалення і виконання рішень по важливих питаннях. За допомогою показників даної групи необхідно також дослідити ефективність використання засобів автоматизації в прийнятті управлінських рішень, а також організаційну культуру.

Приклади показників:

- методологія управління та її відповідність сучасним досягненням управлінської науки;
- системи автоматизації та їх відповідність сучасному рівню розвитку відповідних технологій;
- процедура прийняття рішень;
- використання сучасних технологій для підтримки прийняття рішень;
- оснащеність менеджерів сучасними технічними та комунікаційними засобами;
- швидкість оброблення інформації та реакції на зміни;
- організаційна культура (загальний рівень);
- використання сторонніх консультативних послуг для вдосконалення системи управління.

Загальна ефективність функціонування організації в нестабільному навколишньому та бізнес-середовищі.

Аналіз показників попередніх груп дозволяє отримати воаження думку про загальну соціально-економічну ефективність підприємства АПК, її динаміку, оцінити, чи задовільна вона, і визначити можливі і необхідні удосконалення, та планові значення показників, що характеризують досягнення стану сталого розвитку.

Приклади показників:

- Показники економічної ефективності;
- Позиція в галузі;
- Конкурентні переваги;
- Показники соціальної ефективності;
- Економічний потенціал підприємства;
- Ступінь реалізації економічного потенціалу;
- Показники екологічної ефективності;
- Нормативні значення підвищення показників ефективності;
- Інтегральній показник соціально-економічних та екологічної ефективності.

На основі моніторингу та інтерпретації значень вимірювань вищевказаних показників стає можливим дослідження руху підприємств АПК у відповідності з траєкторією сталого розвитку.

Висновки. Підходи до формування системи показників сталого розвитку та запропоновані показники дозволяють забезпечити ефективний моніторинг дослідження та забезпечення траєкторії сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. Запропонована у роботі інформаційна база дослідження проблематики сталого розвитку підприємств АПК дає можливість сформулювати на її основі цілісну концепцію сталого розвитку підприємства АПК, стратегію досягнення даного стану та запропонувати систему показників для його вимірювання.

Література:

1. Promoting Sustainable Agriculture and Rural Development: Agenda 21. Rome: FAO, 1996, Chapter 14.